

UDE PÅ AMAGER – INDE PÅ NØRREBRO

– udvalgte og reflekterede eksempler fra
Københavns kommunes Familiepladsprojekt

Af Birthe Harboe og Lotte Georg

Foto
Grafisk Himmel

Gennem de sidste to år har vi arbejdet som pædagogiske konsulenter i et forebyggende projekt i Københavns kommune, som har til formål at styrke den tidlige indsats for børn og familier i socialt udsatte positioner: *Familiepladsprojektet*.

I projektet, som er hhv. ministerielt og kommunalt finansieret, søger vi at udvikle institutionelle mellemformer, der placerer sig mellem de almene og specialpædagogiske daginstitutionstilbud. Projektets overordnede sigte er at skabe viden om, hvordan man kan kvalificere trivsel og læring hos børn i socialt udsatte positioner. Dette sker ved at ændre pædagogikken i en mere inkluderende retning samt ved at intensivere et ligeværdigt samarbejde med forældrene om de enkelte børn. Projektets omdrejningspunkt er de deltagende pædagogers kompetenceudvikling til at varetage disse opgaver.

I ti københavnske daginstitutioner for børn i alderen 0-6 år, i fire demografisk udvalgte distrikter, er der oprettet i alt 50 familiepladser. Institutionerne har gennem to år på forskellig vis deltaget i projektets udvikling og tilsammen bidraget til den erfaringsdannelse, som vi i denne artikel vil formidle nogle værdifulde pointer fra. Vi kan af pladsmæssige hensyn ikke nærmere redegøre for under hvilke præmisser institutionerne deltager, men blot nævne, at institutionernes deltagelse er frivillig, og at de undervejs tilbydes undervisning, konsulentbistand, tilknytning til faglige netværk og ikke at forglemme en opskrivning af budgettet, der muliggør at personalet kan varetage nye nødvendige opgaver.

Til projektinstitutionerne i hvert distrikt er tilknyttet en pædagogisk konsulent, og vi vil i det følgende stille skarpt på konkrete erfaringer fra samarbejdet på henholdsvis Amager og Nørrebro, hvor vi hører til. Vi fortæller hver især i nogle afsnit - i andre reflekterer vi sammen. Artiklen skifter således mellem en "jeg"- og en "vi" fortælleform. Lad det ikke forvirre!

UDE PÅ AMAGER – OM PARTNERSKAB MED FORÆLDRENE

I to år har jeg haft mulighed for, i tæt samarbejde med ledelse og personale i to projektinstitutioner på Amager, at udvikle og afprøve en ny type udvidet samarbejde mellem pædagoger og forældre til børn i socialt udsatte positioner.

De familier der indgår i samarbejdet har været præget af f.eks. langvarige, smertefulde skilsmisser, alvorlige sygdomsforløb eller andre vanskelige livsbegivenheder. Dette har medført, at der i en længere periode ikke har været de fornødne ressourcer til at skabe et trygt og stabilt familieliv præget af relationer med tilstrækkelig god kvalitet – hvilket har sat sig spor hos både forældre og børn.

Adgangsbilletten til at blive del af familiepladsprojektet er, at barnet ikke er i trivsel. Derudover skal forældrene have en erkendelse af dette samt tilstrækkelige ressourcer til at kunne indgå i et samarbejde med daginstitutionspersonalet om i fællesskab at støtte op om barnets trivsel og læring.

Al deltagelse er frivillig og uregistreret og ses som en del af en forebyggende indsats overfor børn i familier, hvis samliv af forskellige grunde er kommet i ubalance.

Forud for deltagelsen i familiepladsprojektet har forældrene, i mange tilfælde uden større succes, søgt svar på, hvordan de kan løse barnets problemer ved at tale med familie, venner og kolleger. Eller de har søgt hjælp ved bl.a. at se tv-udsendelser om børneopdragelse – og i et par tilfælde endda udsendelser om hundedressur – med det mål for øje at forsøge at overføre de mediebarne erfaringer til egen praksis. Endelig har de mere eller mindre indgående drøftet barnets problemer og er blevet rådgivet om evt. løsningsstrategier af daginstitutionspersonalet.

Formålet med Familiepladsprojektets samarbejdsaktiviteter mellem hjem og daginstitution har været at finde frem til mere ligeværdige former, som vi tror på vil kunne frigøre betydelig energi og generere nye konstruktive dynamikker, der kan hjælpe barnet – og familien – til at komme i positiv udvikling.

Et af samarbejdets omdrejningspunkter udgøres af pædagogers og forældres fælles refleksioner af narrativ dokumentation, dvs. nedskrevne hverdagsfortællinger om det enkelte barn i institutions-hverdagen.

OVERORDNEDE OVERVEJELSER

Vi ønskede som udgangspunkt at forlade (Modernitetens) forståelse af, at forældre til socialt udsatte børn skal vejledes, dvs. at forældrene skal bibringes allerede etablerede ideer og viden om børns udvikling og opdragelse, som de kan mangle kendskab til og som de, i givet fald, skal informeres om og evt. trænes i på professionel vis (læs: *Forældreopdragelse*).

Vi valgte i stedet at se forældre som personer, der besidder særlig indsigt og værdifuld viden, der kan tilføje væsentligt nyt til de fælles forståelser af barnet. Og vi postulerer følgelig, at brugbar viden opstår i konkrete samspil mellem involverede parter, som sammen formår at generere nye kombinationer af ideer og handlinger. For at kunne tilnærme os en sådan samarbejdsform, som respekterer såvel forældrenes som pædagogernes bidrag og anser dem som lige vigtige, forudsætter vi helt elementært, at parterne må være i kontinuerlig dialog med hinanden om at skabe bedre rammer om barnets trivsel, selvværd og læring (læs: *Forældresamarbejde*).

Dette er ikke helt så indlysende og enkelt, som det umiddelbart lyder. Samarbejdet omkring børn, der er i vanskeligheder, kan være udfordrende for såvel forældre som pædagoger, fordi deres evne til at lytte, se og skabe nyt ofte er blokeret af, hvad de (hver især) ved om barnet, sig selv og hinanden og følgelig opfatter denne viden som den rigtige version. Når to rigtige versioner møder hinanden, kommer de ret ofte på kollisionskurs. Begge parter kan derfor have den antagelse, at det kan være vanskeligt, konfliktfyldt eller måske endda nyttesløst at komme i mere intensiv kontakt med hinanden om at finde brugbare fælles løsninger, som reelt vil kunne støtte barnet. Initiativet til sådanne samtaler lader derfor – ikke så sjældent – vente på sig.

I Familiepladsprojektet anser vi et stort

engagement i.f.t. at ville etablere og kunne opbygge et respektfuldt og tillidsfuldt samarbejde mellem daginstitution og hjem henover diverse forskelligheder – og måske endda opståede uenigheder – for at være udgangspunktet for at kunne skabe nye livssammenhænge for barnet. Det er det pædagogiske personales ansvar at tage initiativ hertil. I de følgende afsnit vil jeg fortælle lidt om, hvordan vi har søgt at skabe hensigtsmæssige rammer for, at forældre og pædagoger i fællesskab kan søge at forstå og støtte barnets udtryk og potentialer mere fyldestgørende og nuanceret.

OM PÆDAGOGISK DOKUMENTATION

I Familiepladsprojektet anser vi pædagogisk dokumentation for at være et vitalt redskab til at kunne skabe en refleksiv, debatterende og demokratisk pædagogisk praksis. Pædagogerne har i hele projektperioden arbejdet intensivt med produktion og systematisk refleksion af praksisfortællinger som en vigtig del af videreudviklingen af daginstitutionernes kultur og pædagogik²⁾.

Denne narrative dokumentation, der synliggør udvalgte dele af praksis, åbner sig potentielt for såvel personalets som forældrenes indblik i institutionens dagligdag. Via de nedskrevne øjebliksbilleder vil begge parter kunne få øget indsigt i institutionens pædagogik og generelle børnesyn og – ikke mindst – øget mulighed for at se det enkelte barn, der er samarbejdets omdrejningspunkt. Forældre og pædagoger kan derfor i fællesskab drage nytte af hverdagsfortællingerne på mindst to måder:

1. Via fælles refleksioner af hverdagsfortællingerne dvs. udforskning via analyse, dialog, argumentation og hypotesedannelse. I dette samarbejde kan begge parter forsøge at få dybere indblik i hvilke følelser og intentioner, der mon motiverer barnets altid meningsfulde, men ikke altid umiddelbart forståelige handlinger i den aktuelle fortælling. Opdragerne kan endvidere få skærpet opmærksomheden på såvel egne som andres erfaringer med både

vanskelige og især positive samspil med barnet. Dette gøres ved at sammenknytte parternes mangfoldige forståelser af deres samliv med barnet til nye og mere foretrukne forståelser af såvel egen som barnets identitet. Dermed banes vejen for at kunne konstruere hypoteser om nye mulighedsskabende handlinger i fremtidige møder med barnet.

2. Via de fælles refleksioner af hverdagsfortællingerne muliggøres det samtidig, at pædagoger og forældre tager ansvar for at skabe deres egen mening om de udsagn og handlinger, som de ser beskrevet og finder deres egne beslutninger om, hvad der vil være godt at gøre ... i stedet for at stole på standardiserede programmer eller udefrakommende, ofte mediebåret, ekspertviden.

Refleksionen af narrativ dokumentation kan i det hele taget bidrage til opdragernes uddybede selvrefleksivitet og kan fortælle noget om, hvordan de hver især har konstitueret både deres (ofte fastlåste) opfattelser af barnet og deres selvbilleder som henholdsvis pædagoger/forældre. Dette tydeliggøres i de historier parterne fortæller om sig selv i interaktion med barnet, hvor overskrifterne i et begyndende refleksionsforløb eksempelvis kan være: "Mig skal han ikke løbe om hjørner med" eller: "Jeg kan snart ikke mere. Hun skaber altid konflikter."

Altså fælles refleksioner hvor der bl.a. spørges nysgerrigt ind til sådanne udsagn (i.f.t. sidstnævnte udsagn: Hvad er det du gerne har villet kunne? Hvad er det du har givet op overfor? Hvad er det du længe har kæmpet for?) kan åbne for, at opdragerne hver især får øje på såvel egne som andres subjektivitet og socialt konstruerede praksisser.

Den respons, deltagerne får fra andre i refleksionsprocesserne, kan i det hele taget føre til udvidede forståelser af, hvem de er i dag og rejse spørgsmål og eftertanke i.f.t., hvad der mon formede dem undervejs. Alt dette kan hjælpe både pædagoger og forældre til at se og tage ansvar for deres egen del af interaktionen med barnet og dermed erkende, at opdragelses-

mønstre er formbare, og at initiativer og respons følgelig kan ændres kvalitativt.

Spørgsmålet om at få kontrol over sin tænkning og sin opdragelsesmæssige praksis er således flyttet til at være et spørgsmål om, hvordan man fremover kan vælge at fortolke barnets handlinger og udsagn ind i nye mere positive forståelsesrammer, samt hvordan man vil søge at konstituere nye selvbilleder som opdragere. Disse selvbilleder kan i højere grad være i overensstemmelse med parternes grundlæggende opdragelsesværdier og bedste ønsker om at være gode forældre/dygtige pædagoger for det konkrete barn. Alt dette gøres vel at mærke ved at finde svarene selv – frem for andre steder.

ET EKSEMPEL

Ca. 6 måneder inde i et familiepladssamarbejde mødes institutionslederen (processtyrer), stuepædagogen (dialogpartner) og et forældrepar (ligeledes dialogpartnere) til et møde af en times varighed om en nedskreven praksisfortælling. Denne skildrer hvorledes Søren på 5½ år (igen) møder en ny udfordring ved opgivende at sige: "Det kan jeg ikke", "Den dag kommer jeg ikke", "Det gider jeg ikke" "Det er kedeligt" etc. etc.

Pædagogen, der har skrevet fortællingen, indleder med at sige lidt om, hvorfor hun har valgt at beskrive denne situation, som hun mener, er karakteristisk for barnet. Hun fortæller også, hvorfor Sørens reaktion bekymrer hende og videre, at hun mener, at han for ofte bliver hængt af de temaer, som hans jævnaldrende kammerater er optaget af.

Forældrene reagerer umiddelbart ved – med blink i øjet – at fortælle, at far da heller ikke var særligt glad for at blive stillet opgaver, da han gik i skole og havde været særdeles iderig ift. at undgå dem eller løse sådanne situationer lidt alternativt: "Og hvad pokker. Det var jo gået alligevel. Temmelig godt endda." Der smiles rundt om bordet.

Ved brug af institutionens refleksionsguide zoomes der nu i fællesskab ind på hvilke følelser og tanker, der mon motiverer barnets næsten automatiske fravalg af

at deltage i hidtil uprøvede situationer – og hvordan det mon opleves ofte at ”stå udenfor” og være tilskuere til den øvrige børnegrupper engagement?

Lederen opfordrer faderen, der jo har prøvet at være i sådanne situationer, til at ”tænke højt” og de øvrige samtaledeeltagere bidrager ud fra hver deres forståelse. Ord som: generthed, usikkerhed, manglende selvtillid, egensindighed, meget stort behov for forudsigelighed og gentagelser, ”ensom ulv” samt ængstelse for ”at være ubegavet/dum” dukker op i hastig rækkefølge. Moderen siger: ”Søren er en undgænger”!

Stor alvor og dyb berørthed sænker sig mellem parterne: Det opleves, at det er svært at være Søren. Forældrene inddrager på dette tidspunkt dynamikkerne mellem Søren og hans storebror, som er en mere udadventt dreng, der ofte fører ordet, ”har styr på tingene” og tager initiativer på begge børnenes vegne. Dette har forældrene set som positivt og nemt, men er det mon kun det?

Pædagogen minder om, at Søren skal i skole næste sommer, og at det kan blive vanskeligt for ham, hvis han fortsat ikke har mod på at lære nyt, tage selvstændige initiativer og indgå i nye sammenhænge. Alle er enige om, at noget må gøres.

Faderen husker nu og formulerer bagsiden af de undvigemanøvrer, han havde brugt megen energi på i sin skoletid (i stedet for at lære noget): ”Det havde faktisk slet ikke været så sjovt endda.”

Lederen tager initiativ til at bevæge samtalen over på, hvad Søren især er optaget af for tiden?

Forældrene fortæller, at han er meget glad for dyr og oprigtigt interesseret i at se tv-udsendelser om dyr. Han er også meget omsorgsfuld og omhyggelig, når han passer familiens to marsvin. I institutionen havde man på samme vis lagt mærke til Søren engagement, når det er hans tur til at passe akvariefiskenne sammen med stuepædagogen, og i øvrigt havde han også været meget interesseret i et naturprojekt om haletudser sidste forår! Der havde han bl.a. været meget optaget af at tegne de forandringer, som haletudserne gennemgik og havde stilfærdigt videreformidlet sine iagttagelser og den viden, han opsamlede undervejs til sine kammerater.

Det aftales, at pædagogen vil tage initiativ til et lille projekt, der kan inddrage Søren interesse for og viden om dyr. Arbejdet skal tilrettelægges således, at hans behov for forudsigelighed, tid og gentagelser imødekommes. Søren gruppe skal altså i den kommende periode arbejde med et naturtema om f.eks. ”dyreunger” på en måde, der kan medvirke til, at han kan drage positive erfaringer med sig selv som en, der kan bidrage til andres læring og ikke mindst som en, der kan indgå nydelsesfuldt i læringssammenhænge.

Forældrene foreslår, at de i samme periode skal være særligt opmærksomme på at se og udtale sig positivt ift. Søren interesse for dyr og være nysgerrige efter, om der mon er andre interessefelter? Pædagogen siger, at de evt. kan låne nogle naturbøger med hjem fra institutionen, som de kan kigge i sammen med Søren og hygge sig med inden sengetid.

Foto:
Grafisk Himmel

Endelig taler pædagogen og forældrene om, hvordan de kan få Søren mere på banen derhjemme, f.eks. når familien skal beslutte, hvor de skal tage hen på en lille søndagstur. Her er det altid storebror, der lynhurtigt har en god ide og lillebror, der bare følger trop. Forældrene taler sammen om, at de hver anden gang skal spørge Søren først og sige, at han har god tid til at beslutte sig. Det er simpelthen hans tur til at bestemme, hvad han synes, det vil være rart at lave sammen.

Til slut opsummerer lederen dagens temaer og aftaler.

Denne samtale har indgået i en lang samtalerække. I begyndelsen af det næste møde – fem uger senere – samlede dialogpartnerne op på, hvordan det så er gået ”når hypoteserne møder barnet”.

Jeg tør godt røbe, at refleksionerne af Sørens selvopgivende marginalisering i kombination med opmærksomheden på hans interesse for dyr og naturfænomener mere generelt (viste det sig) blev et springbræt for en række nye tanker og initiativer både i daginstitutionen og hjemme. Søren på sin side tog godt imod disse udspil og rykkede både derhjemme og i institutionen, efter et stykke tid, stille og roligt ind i fællesskaberne, tog sin plads og fyldte den fint ud.

OM SPROG OG HYPOTESEDANNELSE

Det var som tidligere nævnt vigtigt for os at skabe en respektfuld, ikke-klientiserende, udviklings-orienteret samarbejdsform.

Denne skal tage afsæt i ønsket om at styrke forældrenes tro på sig selv/empowerment⁴⁾ og skal derudover kunne give såvel pædagoger som forældre et umiddelbart udbytte at det udvidede samarbejde, der fører til *at barnets opvækstvilkår* bedres.

I ovenstående eksempel har forældrene igennem et halvt år bevæget sig fra at være rådvilde og skyldbetyngede over deres barns manglende trivsel til at være styrket i troen på sig selv som stærke forældre, der er i stand til at hjælpe deres barn. Forældrenes overvejelser og erfaringer fra deres samliv med barnet omsættes i dialog med pædagogens erfaringer og faglige forståelser til hypoteser om, hvad ”det gode bidrag” til barnets liv her og nu mon kunne være? Dermed frigøres fælles kræfter til at forlade et evt. repetativt handlemønster og møde barnet på nye måder.

Ved at anvende udvalgte sekvenser fra pædagogernes narrative dokumentation som grundlag for kontinuerlig fælles refleksion sammen med forældrene, ønskede vi altså at gøre aktuelle fortællinger om barnet til omdrejningspunkt for nye handlinger via *træningen i at se barnet og tale sammen om det*.

Det skal lige indskydes, at det er en vigtig projekterfaring, at pædagoger via systematisk refleksionsarbejde og øvelse i at arbejde med hypotesedannelse videreudvikler en indre leg med muligheder. Denne bliver mere og mere raffineret og virkningsfuld, efterhånden som evnen til sproglige ”spidsformuleringer” udvikles og dermed fjerner forståelserne af barnet sig

definitivt fra stereotyper og kategoriseringer. Denne forfinelse af sproget til at indfange og fastholde væsentlige pointer i refleksionerne af hverdagsfortællingerne fører igen til en stadig rigere udformning af viljen og evnen til at finde nye veje til en innovativ praksis. Det lå lige for at forestille sig, at forældre kunne have et tilsvarende stort udbytte af arbejdet med at sprogliggøre deres mange erfaringer og arbejde med hypotesedannelse, hvilket ovenstående eksempel illustrerer: "Søren er undgænger", siger mor. Dette udsagn *må* der handles på.

OM AT ETABLERE RAMMER OM FORÆLDRESAMTALERNE

Det er en interessant didaktisk opgave at skabe gennemtænkte rammer for et udvidet, intensiveret og ligeværdigt samarbejde mellem hjem og daginstitution. Vi håbede på, at vi ved at være selvkritiske og stille spørgsmålstejn ved både mål og processuelle værdier kunne skabe overensstemmelse mellem intentionen om ligeværdighed og formen. Forældre og pædagoger skulle altså kunne genfinde sig selv i bestræbelserne på at bidrage til den "fælles sag": Barnets øgede trivsel og læring.

Vi ønskede som sagt at hjælpe forældre og personale til at indgå i et samarbejde, hvor de i fællesskab kan skabe ny viden ved at lave deres egen analyse. Dette skulle foregå i et samarbejde, hvor forskellighed må anses som en force og hvor mange rejste spørgsmål, fortolkninger og svar må anses for at udgøre et nuanceret, righoldigt udgangspunkt. Vi måtte med andre ord bevæge os væk fra troen på, at *enighed* er bedst og i stedet søge at udnytte potentialet ved flertydighed, kompleksitet og diversitet. Derved håbede vi på at kunne etablere et samarbejde, hvor der per definition ikke findes rigtige og forkerte svar, og hvor den professionelle definitionsmagt er sat nogenlunde skakmat. Det var en antagelse, at kun ved at skabe rammer, der indtænker den indbyggede asymmetri i dialogen mellem professionelle og lægmænd om et fælles anliggende, kan man søge at minimere den og måske endda bryde den for en stund.

Der er mange balancer, der skal iagttages i.f.t. dette samarbejdsprojekt. Som det allervigtigste må begge parter besinde sig på at møde "ubevæbnet" op. Dvs. at ingen af parterne forlods må forberede sig på, hvad der skal siges til den anden part i den reflekterende dialog, men i stedet være indstillede på at begive sig ind i samtalen om en konkret fortælling i tillid til, at man ved at lytte og resonere med hinanden kan skabe ny brugbar viden: En tilnærmelse til vidensoverførsel, som nærmest må betragtes som en samkonstruktion³⁾, hvor deltagerne engagerer sig målrettede, lyttende og nærværende. Ud af dette opstår et outcome, som ingen alene kan forudse eller producere.

OM AT FRISÆTTE ENERGI INDENFOR GENNEMTÆNKTE OG FASTLAGTE RAMMER

Man kan med god ret spørge, om vi, ved at fastlægge præcise rammer om forældresamtalerne, er i gang med at bureaukratisere og konceptualisere (endnu) et mellem menneskeligt anliggende, som ikke kan og bør bringes på formel?

Svaret må være, at vi ved at bevæge os indenfor gennemtænkte rammer, hvor begge samarbejdsparter grundlæggende har mulighed for at føle sig aktive, betydningsfulde og respekterede, netop oparbejder gensidig tillid – og selvtillid – og dermed opnår den "gratis medvind", der akkumulerer god fælles energi, som kan frisættes i bestræbelserne på at støtte barnet bedst muligt.

Og hermed kommer jeg afsluttende frem til betydningen af at producere simpelt, men befordrende didaktisk materiale som kan støtte op om f.eks. pædagogers og forældres fælles fortolkninger af hverdagsfortællinger.

I aktivt samarbejde med ledelsen af Den Integrerede Institution Gullandsgården har de og jeg i fællesskab dels udformet et arbejdsrapport, der omhandler tidsanvendelse, struktur, opgavefordeling, etisk regelsæt o.a. ved forældresamtalerne. Dels har vi fremstillet en refleksionsguide til personalet og en til forældrene, som bl.a. kan befordre, at deltagerne husker at skifte

perspektiv undervejs og både zoomer ind på voksenperspektivet (selvrefleksionen) og barneperspektivet: Hvad mon barnets intentioner, handlerationale og læringsstrategi er i den aktuelle hverdagsfortælling? (Disse didaktiske papirer bliver flittigt benyttet i flere familiepladsinstitutioner og kan hentes via familiepladsprojektets elektroniske portal).

Det kan være ret bevægende og smertefuldt for både forældre og personale at forholde sig til skriftlige beretninger om et barns oplevelser og samspil med såvel voksne som børn. Og netop fordi det berører os, har vi alle en tilbøjelighed til at beskytte os selv ved at betragte en begivenhed ud fra et rationelt voksenperspektiv og blive der. Men det er erfaringen, at netop ved at blive guidet til et perspektivskifte opstår virkelige emotionelle erkendelser af, hvad barnet mon har i spil, og dermed bliver delt-

Foto Grafisk Himmel

agerne tilført en vældig drivkraft til forandrede handlinger. Hver for sig og sammen.

Det har krævet mod for pædagogerne i Familiepladsprojektet at opgive dybt forankrede, solidt indarbejdede forståelser og rutiner i.f.t. hvordan man kan hjælpe ved at vejlede forældre til børn i socialt udsatte positioner. I stedet har vi dannet et nyt mødeforum, hvor den rammesatte ligeværdige udveksling af forskelligartede ideer og indsigter genererer ny viden og åbner for handlemuligheder, som er brugbare for deltagerne. En pædagog udtaler: "Da vi først gik i gang, var det klart, at denne form er så indlysende rigtig. Det har været en ju-hu oplevelse." Og en glad forælder kommenterer: "Der er kun en ting i vejen med det her projekt. Og det er, at det ikke er kommet for længe siden!"

INDE PÅ NØRREBRO – OM REFLEKSION OG KULTUREL DANNELSESREJSE

Gennem de to år Familiepladsprojektet har eksisteret, er der gjort mange nye faglige opdagelser og erfaringer med både nem- og vanskeligheder i udviklingen af det professionelle samarbejde om skabelse af udviklings- og læringsopmuntrende rammer for børn, og i det ligeværdige samarbejde mellem forældre og professionelle. Mange intentioner og bestræbelser på etablering af respektfulde og ligeværdige relationer har vist sig mere opmærksomheds- og arbejdskrævende at realisere, end umiddelbart antaget.

På Nørrebro har to ud af de fire projektdeltagende institutioner i særlig grad sat fokus på opnåelse af fortrolighed med pædagogiske praksisfortællinger, af at følge børnenes spor og at kvalificere relationen og samarbejdet mellem forældre og pædagoger. Institutionerne er karakteriseret ved at have mange forskellige børn og familier med mange forskellige baggrundsbetingelser, vilkår og kulturer. Familierne kommer fra differentierede sociale lag og med meget forskellige vilkår, men med en overre-

præsentation af lav indkomst, lavt uddannelsesniveau, svag eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet og en høj procentdel af anden etnisk herkomst end dansk.

Institutionernes personale har gennem mange år gjort sig erfaringer i arbejdet med familier med sådanne baggrundsvilkår, og det var derfor naturligt for dem at sætte særligt fokus på fastholdelse og udvikling af det ligeværdige samarbejde.

På bl.a. vejlednings- og refleksionsmøder har pædagoger prøvet kræfter med at finde en bæredygtig balance mellem faglige og private positioner. Pædagogerne agerer i den offentlige sfære, er forpligtet af en ansættelses- og forvaltningstilknævning og har til opgave at skabe rammer for børns trivsel, læring og udvikling. Samtidig skal pædagogerne være iagttagende, og have skærpet opmærksomhed i forhold til, hvilke betingelser børnene bydes i hhv. hjem og institution.

Forældrene agerer i den private sfære, hvor de har til opgave at skabe rammer, så deres børn trives og udvikles. De har individuelt ret til at bestemme og definere disse rammers indhold, og inden for diverse lovgivninger er rammene brede. I krydsfeltet af disse sfærer møder forældrene pædagogerne.

Mødet er båret af det vilkår, at magtrelationen mellem forældre og pædagoger i sit udgangspunkt er asymmetrisk. De professionelle ønske om at minimere denne ubalance har været gennemgående for projektudviklingen i de to institutioner. Ønsket om at tilstræbe reel ligeværdighed i samarbejdet har været både højt og ikke ukompliceret. Dette ønske gik institutioner og konsulent i samarbejde om at søge opfyldt.

Når institutionerne ønskede at blive kloge på sine institutionelle rammesætninger og logikker, og når de åbnede sig for det konsultative medblik, er der tale om en form for blottelse af nogle meget interne og indforståede hverdagsstrukturer og strategier. Når konsulenten bliver inviteret ind i det levede institutionsliv, skal dette kvitteres med en stor ydmyghed og respekt for den logik og meningstilskrivelse, der er herskende. Den rådgivning,

vejledning og medrefleksion konsulenten tilbyder, skal rettes mod og tilpasses de særlige forhold, der gør sig gældende i den enkelte institution. Dette gælder generelt for institutionen og konkret for den enkelte medarbejder. Med andre ord skal de in- og eksterne aktører sammen kunne spille på flere faglige instrumenter, beherske differentierede tilgange og kunne veksle mellem de faglige og pædagogiske tonearter.

Institutionerne brugte det første år i Familiepladsprojektet til at få viden om og blive fortrolige med den narrative dokumentation. Med afsæt i de pædagogiske hverdagsfortællinger har personalet gjort sig mange betydningsfulde erfaringer i betingelser for børns trivsel og deres mulighed for at finde plads i de sociale fællesskaber. Med en undersøgende og anerkendende tilgang¹⁾ har de dannet hypoteser om, hvordan de bedst kan medhjælpe til børnenes læring og udvikling, relations- og venskabsdannelser. I respekt for børnenes egne perspektiver, behov og begribelser er der forsøgt skabt mange forandringer af konstellationer og ændringer af hverdagsregler og rutiner.

“YUNIS ER ALTID SÅ VILD OG UKONCENTRERET!”

Som én af vejene til arbejdet med de pædagogiske praksisfortællinger noterer pædagogerne individuelle karakteristika og forforståelser ved et konkret barn, som er aftalt sat i fokus. Her et eksempel:

Yunis er en fem-årig dreng, som af mange bliver karakteriseret som omkringfærende, letaflødelig og ukoncentreret. På et vejledningsmøde enedes pædagogerne om at fokusere på den fælles og faste opfattelse af Yunis, som værende meget ukoncentreret. Efter aftale ville de hver især i løbet af en uge finde og formulere minimum ét eksempel på, at Yunis var i koncentration. Bevidst valgtes fokus på modbilledet af den ukoncentrerede dreng, da dette kræver at pædagogerne skærper sin opmærksomhed og ændrer retning i en ellers sædvanlig observationsoptik. På et efterfølgende vejledningsmøde fremlagdes fem fortællinger, alle omhandlende en kon-

centreret Yunis. Én af fortællingerne udvalgte til analyse, refleksion og perspektivering:

"Vi er færdige med at spise frokost.

Jeg sætter mig på madrassen med en bog:

"Strudsen Rasmus".

Yunis sætter sig straks ved siden af mig, helt tæt.

Amalie, Bercan og Cherin sætter sig også.

Yunis følger aktivt med i bogen, peger, kommenterer og spørger.

Da jeg har læst færdig og lukker bogen siger Yunis: "Læs den igen!"

Vi læser "Strudsen Rasmus" igen."

En stor og særlig værdi ved den narrative dokumentation og de pædagogiske praksisfortællinger er, at der åbnes mulighed for fælles refleksioner over både objektive og subjektive betydninger. Når de subjektive vurderinger og de fælles udvekslinger bringes i kontakt, viser dokumentationens potentiale sig, da udvælgelse og fortolkning styrker muligheden for nye erkendelser og faglige meningstilskrivelser. Når de individuelle forståelser italesættes, bibringer de mulighed for ny hypotesedannelse og kollektive faglige erkendelser. Ønsket om at blive klogere på børnenes intentioner og anliggender tilgodeses, og som en værdifuld faglig sidegevinst kan pædagogerne også blive klogere på deres institutionelle indretninger og strukturer.

Ved at gå på fælles faglig opdagelse i den konkrete fortællings indhold, måtte mange spørgsmål formuleres, vurderes og besvares. "Hvorfor er Yunis så koncentreret i netop denne situation? Er han særligt glad for netop dén pædagog som læser højt? Nyder han godt af, at pædagogen bliver siddende uden at skulle koncentrere sig om andre gøremål? Er madrassens fysiske afgrænsning medvirkende til, at drengen bringes i ro?"

Hvert af disse spørgsmål indeholdt kiemen til megen værdifuld pædagogisk refleksion. Med stor sandsynlighed kan alle spørgsmålene besvares positivt, og dermed antydes behovet for adskillige praksistilretninger og forandringer. En særlig opmærksomhed tildeltes pædagogens valg af bogen "Strudsen Rasmus". Bogen henven-

der sig til børn, som aldersmæssigt er noget yngre end den 5 årige dreng. Hans forståelse af bogens indhold skønnedes øget og netop dette kunne vise sig at være afgørende for hans opnåede koncentration. Og ved at udfolde mulige vurderinger af den hidtidige "læse-højt-praksis" etablerede pædagogerne herefter to læsegrupper, som tilgodeser børnenes behov for hhv. lette billedrige, og mere sammenhængende kapitelbøger.

Sådanne faglige indsigter og erkendelser tilfører stor positivitet og energi hos personalet. Bruddet med de forudsatte intersubjektive verifikationer (uudtalte fælles forståelser af børnenes intentioner og handlinger) åbner for nye betragtninger og faglige meningstilskrivelser, som i sidste ende kan bringe børnene ud af de stereotype forståelsesnet, pædagogerne til tider har spundet dem i.

Den lethed og det erkendelsesflow, som pædagogerne ofte oplever ved at analysere og perspektivere hverdagsfortællingerne, er med stor sandsynlighed ikke afgjort af og forbeholdt det institutionelle tilhørsforhold eller den pædagogiske uddannelse. Den åbnende forståelse er utvivlsomt mere alment gældende og dermed også gældende for forældrene.

Den ovenstående fortælling blev medbragt til en fælles drøftelse af Yunis' trivsel og udvikling på et samarbejds møde mellem drengens forældre og pædagogerne i institutionen. Pædagogerne refererede de reflekterende spørgsmål, som havde rejst sig, og pointerede især de værdifulde erkendelser de havde gjort ift. højt læsningen. Forældrene var enige og fik ligesom pædagogerne et udvidet og mere differentieret syn på deres dreng. Dog tillagde de de tre andre børn på madrassen en særskilt betydning. "Han taler så meget om Amalie, Bercan og Cherin derhjemme. Han siger, at det er hans bedste venner i børnehaven." Forældrene kunne berette om flere forskellige aktiviteter i børnehaven, hvor deres dreng havde søgt fællesskab med netop disse tre børn.

At der havde været tale om en særlig relations- og kammeratskabsoplevelse fra Yunis til de konkrete børn, havde pæda-

gogerne ikke før været opmærksomme på. Forældrenes særlige viden bidrager derfor til øget og udvidet forståelse af barnets opfattelse, forståelse og betingelser for relationsdannelse. Gensidigt oplevede de voksne omsorgsgivere, at fortællingen og den efterfølgende udveksling var uhyre lærerig, og at det mere differentierede syn på barnet anviste nye veje til ramme- og indholdssætning i både det private og institutionelle hverdagsliv.

Mange af de pædagogiske praksisfortællinger har efterfølgende været delt mellem børnenes forældre og pædagogerne som et led i ønsket om sammen at blive klogere på børnenes meningsfulde begreber, og at tilstræbe en ligeværdighed i det afgørende samarbejde.

DEN FÆLLES KULTURREJSE

Opmuntret af de værdifulde erfaringer fra fællesvurderingerne af praksisfortællingerne og i et forsøg på at tætne og udvikle samarbejdet mellem de voksne omsorgsgivere (forældre og pædagoger), valgte én af de Nørrebro'ske institutioner at udvide rammerne for dette samarbejde.

Fra projektets start havde en del af samarbejdsbestrebelse koncentreret sig om hjemmebesøg hos familierne. For at imødegå den bekymring nogle forældre kunne have for at indgå i et kommunalt projekt med deraf følgende systemindsigt og kontrol, henlagdes samarbejds møderne til familiernes private hjem. Dette blev af forældrene opfattet meget positivt og kontakten og relationerne styrkedes. I Familiepladsprojektet er det imidlertid et ufravigeligt krav, at samarbejdet mellem hjem og institution altid skal have barnet i centrum. Det er forældrenes og pædagogernes mulighed for at aflæse og styrke barnets trivsel, læring og udvikling, der er fokus for det gensidige samarbejde. Ved at ændre på den hidtidige kontekst (den institutionelle ramme) åbnedes for inddragelse af andre familiemedlemmers vanskeligheder og vilkår, som søskende der havde problemer i skolen, ægtefællers psykiske vanskeligheder, samlivstemaer etc. Stringent fokus på det projekttilknyttede barn var svær at opretholde for både forældre og pædagoger, så samtaler o.a. blev igen henlagt til institutionen.

For at finde en balance for det trygge og

gensidige samarbejde lagde projektets pædagoger en plan for fællesaktiviteter, som skulle ligge udenfor institutionens almindelige åbningstid samt for dét, der efterfølgende skulle komme til at betegnes den fælles kulturrejse.

Som flere andre institutioner havde man gjort sig mange og gode erfaringer med at etablere en månedlig aftenfællesspisning i institutionen. Alle oplever, at det er værdifuldt at være og gøre noget sammen, at få tid til at tale mere sammenhængende med hinanden, end hverdagen normalt åbner mulighed for, og at især børnene får gode billeder og oplevelser af, at deres betydningsfulde voksne er sammen og gensidigt bidrager til fællesskab og respekt. En aften omhandlede barndommens danse- og sanglege. Både børn, forældre og pædagoger valgte at vise en leg, de særligt holdt af, og der blev således både danset kurdisk kædedans, Per-Syv-Spring og moonwalk. Andre aftener havde andre tematiseringer.

Den fælles kulturrejseplan var tænkt som et tilbud til de projekttilknyttede familier. Institutionen formulerede det i sin erfaringsopsamling således: *"Familieud-*

flugterne var et tilbud til forældrene om at deltage på en tur ud af huset sammen med barnet uden dets søskende. Vores mål var at give børn og forældre en "særlig" tid sammen i en anden sammenhæng end normalt."

Da den overvejende del af forældrene er uden arbejde, var det planlagt, at de fælles udflugter for forældre og børn i Familiepladsprojektet skulle foregå i dagtimerne. Turenes destinationer var: Besøg i Eksperimentariet, tur til Valbyparken, heldagsudflugt til Lejre forsøgscenter og en tur til Amalienborg i anledning af dronningens fødselsdag.

Turene blev en stor succes. Børnene var meget optagede af og glade for at skulle på udflugt med deres forældre sammen med deres institutionspædagog. Forældrene udtrykte stor taknemmelighed for arrangementerne, og pædagogerne oplevede, at alle havde et godt udbytte. Turen til Amalienborg blev af alle vurderet som noget særligt. Ingen af familierne havde før været på slotspladsen eller set landets dronning "live". Alt i alt oplevedes et vellykket kulturrejseprojekt.

Foto Pelle Rink

Gennem hele Familiepladsprojekts forløb har institutionerne arbejdet med at stille reflekterende og åbne spørgsmål til hinanden. Alle aktiviteter og delprojekter har undergået faglige analyser og vurderinger, og mange erkendelser og nye forståelser er opnået. Den fælles kulturrejse havde budt på mange værdifulde indsigter ift. børnenes adfærd, når deres forældre var til stede, og i særlig grad fik pædagogerne indblik i de relations- og samværsmønstre, der eksisterer mellem forældrene og deres børn. Ved at gå på kritisk faglig opdagelse i kulturprojektets dybere lag blev det synligt, at det både havde skønhedsfejl og mangler, og at der ikke havde været afsat tilstrækkelig tid og ressourcer til diskussion af nogle helt grundlæggende præmisser. Eksempelvis havde det været et ensidigt professionelt valg, hvad de fælles aktiviteter formål skulle være og hvilke destinationer, de valgte udflugter skulle have. Hverken børn eller forældre, som jo ellers betragtes som lige vigtige og værdige i alt samarbejde, havde været inddraget i planlægning og udvælgelse. Spørgsmålene om hvad børn og forældre ville finde det meningsfuldt at udfylde projektplanen med, blev ikke stillet. Mange spørgsmål til kulturrejsen blev derfor i den efterfølgende evaluering rejst. Hvad var egentlig formålet med udflugterne, hvorfor var netop disse destinationer valgt, hvilke roller tiltænkte hhv. forældre og personale at spille og hvilket udbytte forventedes børnene at få? Spørgsmålene var mange og udløste meget lange, intense og uhyre fagligt interessante diskussioner. I disse gensidigt udfordrende diskussioner skulle det vise sig, at der lå mere normative begrundelser for valg af udflugtsmålene, end pædagogerne selv havde været bevidst om. Udover det formulerede mål om at give børn og forældre mulighed for en "særlig" tid sammen, måtte pædagogerne erkende, at der lå et underliggende ønske om at "opdrage" forældrene til at beskæftige sig med deres børn på den "rigtige" måde... "Vi vil jo gerne vise forældrene hvad man kan lave med sine børn. Vi ville jo også gerne vise nogle alternativer til dét de normalt vælger at lave."

Det er ikke ualmindeligt, at professionelle autoriteter møder ressourcestærke børn med spørgsmålet om, hvad de har lyst til. Lige så naturligt defineres det professionelt, hvad såkaldte ressourcesvage børn måtte have brug for. I den efterfølgende refleksion over de gennemførte udflugter, måtte vi konstatere, at den samme normativitet måske i lige så høj grad gør sig gældende i mødet med forældrene.

Det kræver en stor tillid til sine kolleger at blotte sin egen normative holdning, f.eks. til hvad man bør lave med sine børn i fritiden. Ved at gå et spadestik dybere blev det interessant at få syn for, hvilke forestillinger pædagogerne havde om, hvad forældrene egentlig laver i deres fritid, og hvad de professionelle dermed ville anvise alternativer til. Ud over traditionelle familieaktiviteter som madlavning, rengøring, venne- og familiebesøg var det et almindeligt indtryk, at der blev set meget tv og video i hjemmene. Nogle mente derudover at vide, at børn og forældre ofte tog metroen og besøgte et stort shoppingcenter tæt på København. Man mente at vide, at familierne klædte sig pænt på og mødtes med andre, som også kom for at besøge stedet.

Ud over at kun få af pædagogerne selv havde besøgt det pågældende shoppingcenter, mente nogle, at et besøg dér kun kunne have til formål at bruge penge og købe ting.

På baggrund af de professionelle forestillinger om, hvad forældrene mon foretog sig i deres fritid, opstillede vi en række spørgsmål til refleksion og undersøgelse:

Hvad ved vi egentlig om familiernes private liv? Hvorfra ved vi, at forældrene ofte mødes med andre i et shoppingcenter? I givet fald, hvorfor mon forældrene gør det? Hvilke værdier kan der ligge i et centerbesøg? Kan der være værdier, som vi ikke har øje for og ikke umiddelbart forstår?

Hvorfor tiltager de professionelle sig definitionsretten til de fælles aktiviteter? Etc.

Det blev grundigt diskuteret, hvordan hele kulturprojektet kunne have været kvalificeret, hvis den nødvendige tid til forberedelse, didaktisk vurderet planlægning og formålsformulering havde været an-

vendt, og pædagogerne i øvrigt havde bragt deres faglige forståelse af betingelserne for et ligeværdigt samarbejde i anvendelse. Ligeværdighed og gensidig respekt mellem forældre og professionelle er betydelige og bærende grundpiller i Familiepladsprojektet. Med principperne om Empowerment⁴⁾ har meget af projektets udvikling haft forældrenes værdifulde viden og bidrag som central fokusering. Derfor kom den ensidige professionelle projektplanlægning også til at stå i skarp kontrast til de formulerede intentioner. Den asymmetriske magtbalance, som gentagende gange har været til refleksion, viste sig her at være ganske aktuell, og den ændrede kontekst for forældre-pædagog samarbejdet var kun et spørgsmål om geografi. I kommende fælles aktiviteter vil det være relevant at foretage samstemt planlægning. Det vil være naturligt at vælge fælles opmærksomhedstemaer, som efterfølgende kan reflekteres på samarbejds møder, så forældre og personale sammen kan blive klogere på det eller de konkrete børn. På mange måder kan man sige, at pædagoger og forældre har været på både fælles og individuelle kultur(dannelses)rejser.

Erfaringerne fra dette kulturprojekt har været uhyre værdi- og indsigtsfulde. Mange gange er vi vendt tilbage til det voksenlæringspotentiale, forløbet har indeholdt, og det har understreget, hvor fagligt udviklende og lærerigt det kan være, når forældre og pædagoger forlader hidtidige positioner og mødes på et fælles respektfuldt og nysgerrigt grundlag.

For pædagogerne har de sidste to års projektudvikling budt på både aha- og uha oplevelser. Ved de ugentlige refleksionsmøder mellem konsulent og personale har de pædagogiske diskussioner, refleksioner og vurderinger åbnet for mange faglige erkendelser. Inspireret af Berit Bae¹⁾ er de pædagogiske praksisfortællingers udsigelser blevet analyseret i både børne- voksen- og læringsperspektiv, og projektets øvrige aktiviteter har været til ofte hudløse, men altid berigende faglig horisontudvidelse. Som en pædagog udtrykte det: "Det er vel ok at være på vej."

KORT AFRUNDING

Som det har fremgået, har vi i Familiepladsprojektet arbejdet intenst med at finde forskellige veje til opnåelse af et udvidet og ligeværdigt samarbejde mellem daginstitutionspersonalet og forældrene.

Vi har undervejs i artiklen eksemplificeret og reflekteret og søgt at perspektivere bestræbelserne og mener, at de kan betragtes som alment gældende pædagogiske tiltag. Vi kunne lige så godt have udvalgt andre områder af daginstitutionshverdagen i Familiepladsinstitutionerne og f.eks. skrevet en artikel om erfaringerne med at arbejde ressourceorienteret og at ændre pædagogikken i en inkluderende retning. I Familiepladsprojektet har vi i det hele taget søgt at give visionerne i det forebyggende arbejde jordforbindelse og at skabe anvendelige forbindelseslinjer mellem de teoretiske, didaktiske og praktiske lag i det daglige pædagogiske arbejde.

Det er erfaringen, at arbejdet kommer alle børn og forældre i de pågældende institutioner til gode. Ikke mindst fordi pædagogerne ved at arbejde som reflekterende metodikere opnår ny viden og nye handlemuligheder, der gør dem i stand til at møde hverdagens udfordringer på tilfredsstillende vis. Så hvis vi, her på falderebet, skal nævne bare en enkelt uforudset bivirkning af projektet, så må det kort og godt blive: Faglig stolthed.

LITTERATURLISTE:

1. Bae, B. (1996): *Det interessante i det almindelige*. Pedagogisk Forum. Oslo.
2. Kopart, H. og Smidt, S. (1998): *Iagttagelse og fortælling*. Forlaget Børn og Unge.
3. Pence, A. (2001): "Minority Directions in the Majority World. Threads and Possibilities." In: Dahlberg, G., P. Moss and A. Pence: *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care. Postmodern Perspectives*. RoutledgeFalmer. Philadelphia.
4. Stevens, R. L. (1999): *Empowerment som en tilgang til socialt arbejde*. In: At give de magtesløse magt. Om demokrati og den sociale udvikling. Socialpolitisk Forlag.

Lotte Georg er pædagog, eksamineret speciallærer og executive coach og pædagogisk konsulent i Københavns Kommune.

Birthe Harboe er pædagog og cand.pæd. i almen pædagogik og pædagogisk konsulent i Københavns Kommune.